

Dalcroze ritmiek en groei
Stichting IVIO, AO-reeks, 9-7-1965

A.G. van Deventer

Dalcroze

Op 6 juli 1865 werd te Wenen Emile Jaques geboren. Niemand vermoedde dat dit kind uit deze Zwitserse familie waarvan al vele geslachten achtereen de oudste zoon dominee was geweest, zich eens onder de naam van Emile Jaques-Dalcroze zou wijden aan muziekonderwijs en ritmiek. Het was waar: de familie kwam uit het Zwitserse kanton Vaud, en les Vaudois staan bekend als mensen die van levensvreugde en liedjes houden: dat zij gulle levensgenieters zijn. Misschien komt dit wel doordat men in dit kanton zoveel wijnbouwers aantreft.

Groot pedagoog

Naast 'la methode Dalcroze' en een aantal liedjes is eigenlijk weinig van deze grote vernieuwer en pedagoog in ons land bekend. Wij kennen enkele van zijn liederen goed. Wie heeft nog nooit gezongen 'la haut, la haut, c'est mon hameau' of 'L'oiselet a quitté sa branche'? Ook zijn kinderspeelliedjes worden nog steeds in menige kleuterklas gezongen en uitgevoerd.

Maar belangrijker dan zijn composities is zijn 'ritmiek', de door hem ontworpen en uitgewerkte oefeningen in muziek en beweging. [Het is misschien bij deze ritmiek wel aardig te vermelden dat zijn vader vertegenwoordiger voor Oostenrijk was van ... twee grote Zwitserse horlogefabrieken. Deze tak van nijverheid had ook toen al een goede naam door het zuiver (ritmisch) lopen van de uurwerken. Men zou dus kunnen zeggen dat het gevoel van ritmiek van Dalcroze van huis uit was meegegeven.]

Om te begrijpen hoe Dalcroze hiertoe kwam, en hoe deze methode uitgroeide en tot inspiratie werd voor vele andere takken van kunst, en tot in deze tijd toe nog steeds toepassing vindt, is het interessant Emile Jaques-Dalcroze op zijn levenspad te volgen.

Van huis uit muzikaal

De familie Jaques was zeer muzikaal. Van de grootvader werd verteld, dat hij – dat was nog in Vaud, in het plaatsje Montagny dicht bij Yverdon – in de winter eenmaal per week een uur lang liep om 's avonds muziek te maken. Hij speelde viool in een kwartet; vaak moest hij op deze tocht tot aan zijn middel door de sneeuw waden.

Wij moeten ons die tijd – zo in de jaren 1850 – 1875, een eeuw geleden dus – goed voor ogen stellen. Moderne vermaken waren er niet. Men zocht de gezelligheid bij zich thuis op partijtjes, op muziekavonden. Het uitgaan was in de burgerlijke kringen, behalve een paar maal per jaar, geen gewoonte. Slechts goed gesitueerden en de 'gewone man' bezochten het theater. De burgers, die het over het algemeen niet al te breed hadden (en daartoe kunnen wij ook de ouders van Emile rekenen) vermaakten zich onder elkaar door partijtjes te geven. Hierop werd dan kaart gespeeld of een ander spel gedaan, zoals ganzeborden; doch als men cultureel geïnteresseerd was, werd er voorgedragen – gereciteerd zei men – of muziek gemaakt. Dit laatste nu was gewoonte bij de familie Jaques.

In elke familie trof men wel iemand aan die piano speelde ne steeds waren er enkele goede zangstemmen te vinden. Zo werd dan menige avond doorgebracht met het zingen van

duetten met pianobegeleiding. Het is dan ook geen toeval dat in die, en de daaraan voorafgaande tijd vele van onze schoonste liederen zijn geschreven. Hoogstwaarschijnlijk werd zo de grondslag gelegd voor de muzikaliteit van Emile Jaques.

In Wenen

Dat Emile later gaarne ook – voor zijn tijd – ‘moderne’ muziekinstrumenten gebruikte, verklaart zijn zuster (die een biografie over haar beroemde broer heeft geschreven) door het volgende. Zij woonden in Wenen vlakbij de brandweerkazerne en het uitrijden van de wagens met bellen, briesende paarden en al het lawaai dat erbij hoorde, moet een enorme indruk op de jongen hebben gemaakt.

Achter de woning was het stadspark, de Volksgarten, waar in een muziektent vaak uitvoeringen werden gegeven; met als dirigenten, leden van de bekende familie Strauss. Op een goede dag, toen zijn ouders met de zusters in het park iets dronken, was de kleine Emile weg. Men vond hem terug, zittend op het trapje van de muziektent, bijna aan de voeten van de dirigent, in aanbidding omhoogstarend. Toen Strauss uitgedirigeerd was en de ouders het kind wilden meenemen, bukte de beroemde dirigent zich, tikte het knaapje goedkeurend op het hoofd en zei tot de ouders: ‘Hij zal nog eens een groot dirigent worden ... als u hem maar veel laat studeren en – vooral – hard laat werken’.

Misschien heeft de knaap deze woorden in zich opgenoemd. In ieder geval studeerde hij met meer ijver dan zijn plicht was, elke dag op de piano, vaak improviserende op de toetsen.

Theater

Een andere passie van de jongen was theater. Veel stukken van Schiller en Goethe kende hij uit zijn hoofd. Op familiefeestjes werden vaak door hem, en anderen, hele scènes gereciteerd; of anders, als men er wat werk van had gemaakt, werden er tableaux vivants opgevoerd; dit dan naar beroemde gedeelten uit toneelstukken of boeken.

De familie Jaques had het geluk – door een vriend – dikwijls naar het theater te kunnen gaan. De elite had in het stadstheater ieder een eigen loge. Dit behoorde nu eenmaal tot de bon ton, maar niet elke avond maakte men hiervan gebruik. Dan – als niemand ging – mocht de familie Jaques in zo’n loge plaatsnemen. Zo kwam het dat Emile zijn liefde voor het dramatische kon ontwikkelen. Meermalen ging de jongen mee; of anders vertelden de ouders hem wel van wat zij hadden gezien. Het waren de romantische toneelstukken van die tijd, de grote opera’s; wat kon Emile meer inspireren dan deze kunst?

In Wenen hadden de kinderen niet veel contact met anderen, maar wanneer zij met vakantie in Zwitserland waren, en alle nichtjes en neefjes waren gekomen, dan nam Emile de leiding om gezamenlijk een toneelstuk op te voeren. Zo lukte het hem op een dag ‘De reis om de wereld in 80 dagen’ van Jules Verne voor de familie te spelen. Voor de geweldige fantasie van Emile bestonden geen hinderpalen. De slangen uit het oerwoud waren zeer snel nageemaakt: de nichtjes moesten hun kousen uittrekken (en dat in die dagen) en met blote benen verder spelen, terwijl de opgestopte kousen als gevaarlijke slangen zouden fungeren. Dat er bij de ouders enige consternatie heerste, is te begrijpen. Later zou Emile Jaques – Dalcroze nog eens voor een gelijke consternatie zorgen. Iets dat hem toen zelfs bijna zijn betrekking kostte.

Terug naar Genève

Nadat de ouders van Emile tien jaar in Wenen hadden gewoond, gingen zij naar Genève terug.

Het leven was in Genève wel anders dan in de grote metropool van het 'koning- en keizerrijk'. De straten waren stil, het leven lang niet zo geanimeerd. Misschien was het daarom dat Emile op het college waarop hij was geplaatst, uitzonderlijk hard werkte. Later voltooide hij zijn studies aan het conservatorium en aan de universiteit. Hij studeerde muziek aan de eerste en literatuur aan de tweede. Vooral zijn pianostudie gaf hem veel vreugde.

Laten wij vooral niet daken dat Emile Jaques een 'brave Hendrik', een saaie knaap is geweest. Het aantal grapjes door hem uitgehaald is legio. Zo moest hij eens voor een comité van belangstellende leraren van andere conservatoria, een 'Impromptu' van Chopin spelen. Emile trad schijnbaar bedeesd naar voren, ging zitten, deed wat virtuoosachtig ... en zette toen met veel aplomb het destijds zeer geliefde straatliedje in van : 'Du bist verrückt mein Kind ... ' ! Algemene consternatie.

Ongenaadig werd Emile door de directeur gestraft.

Later, toen Emile beroemd was, sprak hij een van de teonmalige deftige bezoekers en deze durfde hem dan wel bekennen dat hij zich kostelijk had geamuseerd om deze kwajongensstreek ...

Verdere studie

Emile Jaques maakt dan naam als pianist. Wagner is in die tijd een groot man. Jaques wordt zeer door diens muziek gegrepen. Het gehele culturele klimaat van West-Europa beweegt zich dan vooral op muzikaal terrein. Namen van grote componisten, wier muziek nog steeds wordt gespeeld, zijn alom bekend.

Hij gaat naar Parijs waar hij op 19-jarige leeftijd in contact komt met beroemde Franse componisten. Dan wordt hem een betrekking aangeboden als tweede orkest-dirigent te Algiers, een stad die op bescheiden wijze Parijs tracht na te volgen.

Het muzikleven, ook van de Arabieren daar, is voor Emile een openbaring. Hij merkt dat in de volksmuziek van dit land het ritme van utiermate grote betekenis is. Het ritme lééft bij deze mensen. Hij wordt zich nu bewust dat eigenlijk aan elk muzikaal ritme beweging ten grondslag moet liggen, al weet hij nog niet hoe hij dit later zla benutten.

Delibes en Bruckner

Hij studeert daarna in Parijs bij Delibes en vervolgens bij Bruckner in Wenen. In deze stad, hem zo bekend, ondervindt hij het angstigste avontuur van zijn leven, zoals hij later altijd zal vertellen.

In een nachtcafé met vrienden zittend, krijgen zij ruzie met enkele dronken officieren. Jaques meent als woordvoerder van zijn groepje te moeten optreden met als gevolg dat een van de officieren hem met de handschoen in het gezicht slaat en zijn kaartje geeft. Enkele uren later staan twee officieren voor hem en dringen hem een afspraak op. De volgende morgen om zes uur, zal er op een stille plek buiten de muren van Wenen op het pistool worden geduelleerd. De arme musicus maakt een verschrikkelijke nacht door. Wat weet hij van schieten!

Hij schrijft een afscheidsbrief aan zijn ouders, terwijl zijn blikken telkens naar de klok gaan. Tergend langzaam kruipen de wijzers over de wijzerplaat. Een nacht om nooit te vergeten. Om zes uur is hij op de afgesproken plaats. Hij heeft met het leven afgerekend. Nu treedt een hoge officier op hem toe: 'Mijnheer Jaques, mijn officieren waren gisterenavond dronken. Ik heb hen gestraft. U stond volkomen in uw recht. Ik bied u namens mijn regiment excuses aan'.

Ach, schrijft Emile later, wat leek mij op dat ogenblik het leven mooi en zoet.

Dalcroze

Het is in deze jaren dat in West-Europa een nu totaal vergeten componist Jaques muziekstukjes maakt en Emile over een pseudoniem peinst. Een vriend van hem heet Valcroze. Om nu geen verwarring met de andere componist te krijgen, vraagt Emile een naamsverandering aan. Hij wil zich in het vervolg Emile Jaques-Dalcroze noemen.

Conservatorium te Genève

In 1892 wordt Emile leraar in harmonie en solfège (gehoorsontwikkeling) aan het conservatorium in Genève. In deze betrekking kwam zijn veelzijdige begaafdheid sterk naar voren. Zijn interesse voor het toneel, zijn natuurlijke pedagogische gaven, zijn grote zin voor humor en zijn originaliteit maakten zijn lessen in deze, toch theoretische vakken tot een belevenis.

In datzelfde jaar is in Genève de Exposition Nationale. Voor deze tentoonstelling moet hij muziek componeren. Deze valt erg in de smaak. Een paar jaar later – 1899 – trouwt hij met de zangeres Nina Faliero, die hij later vaak op concerten begeleidt.

Feestspel

In 1903 is er het Festival Vaudois. Het kanton Vaud viert dan het feit dat het een eeuw onafhankelijk is. Hiervoor moet Dalcroze een feestspel met muziek ontwerpen. Zijn speelsters en spelers zijn dilettanten. Hij kan het dus niet te ingewikkeld maken. Bovendien moeten de bewegingen eenvoudig blijven, toch indruk maken en van een grote afstand af te volgen zijn, want het wordt een openluchtspel dat op een weide zal worden opgevoerd. De oefeningen die Dalcroze zijn verschillende groepen laat doen, lopen al vooruit op zijn latere 'ritmiek' zonder dat hij de diepere betekenis van zijn ontdekking nog doorziet. In de volgende jaren zullen nog vele van deze feestspelen gemaakt en uitgevoerd worden door allerlei bevolkingsgroepen, die met grote vreugde samenwerken en zo de uitvoeringen tot een succes maken.

Eerste ritmiekoefeningen

Het was de tijd van belangstelling voor virtuositeit bij de bespeling der instrumenten en van een min of meer cerebrale benadering van de muziek. Het trof Dalcroze op het Conservatorium dat zijn leerlingen de muzikale opgaven met hun hersenen oplosten, zonder dat hun gevoel of ook hun lichaam hieraan deel hadden; dat zij dus de muziek niet met hun gehele wezen aanvoelden en beleefden. Om hierin verbinding te brengen liet hij op zekere dag zijn piano in het midden van de zaal schuiven en hij liet zijn leerlingen hieromheen lopen, terwijl zij moesten trachten het tempo, dat hij improviserend op de piano aangaf, te volgen met stappen en sprongen.

Ook moesten zij verschillende notenwaarden lopen, maten volgen en ritmen klappen. Deze manier van werken sloeg zo aan, en interesseerde hem zo, dat hij in de zomer die op dit experiment volgde deze oefeningen uitwerkte met behulp van een expert op bewegingsgebied. In het daaropvolgende najaar begon hij met zijn eerste lessen in de 'gymnastique rythmique'.

'Blote voeten!'

In onze tijd doet het gemakkelijk aan te horen dat men in het stijve Genève zo geschokt was over de manier van werken (waarbij men de oefeningen op *blote voeten* en met *blote armen* deed), dat het Conservatorium-bestuur al spoedig besloot deze 'onzedelijke vertoning' te verbieden!

Inmiddels waren echter leerlingen en leraar zo geboeid door dit experiment dat men na dit verbod de lessen voortzette in een klein zaaltje te Genève, geheel buiten het conservatorium om. Stelt u zich de jonge leerlingen voor, niet gewend zoals de mensen nu aan sport en beweging, in luchtige kledij, en dus veel minder gemakkelijk bewegend.

De piano volgen

Van de leerlingen werd nu gevraagd de piano te volgen, d.w.z. alle tempi, nuances, ritmen en stijlen in beweging weergeven, hetzij lopend, hetzij door bewegingen van armen en romp. Dat dit zeer slecht gelukte kan men begrijpen. Oorzaak van hun onmacht leek te liggen in hun ongetrainde lichaam. Er werden dus vooroefeningen gezocht om te leren lopen, om evenwicht te behouden bij langzame tempi te leren springen, huppelen, kortom alles te leren beheersen, zodat verantwoorde bewegingen mogelijk zouden worden.

Nog was het resultaat niet bevredigend. Als het lichaam dan enigszins getraind was, bleef het gehoor achter. En als het gehoor dan ook beter getraind werd, wilde het nog niet altijd lukken. Dan bleek dat er wel goed gehoord was, en dat het lichaam de vereiste beweging ook wel zou kunnen uitvoeren, maar dat er iets haperde aan de coördinatie tussen het verstand dat opname=, en het lichaam dat moest uitvoeren.

Deze stagnatie kan liggen aan tekortkomingen in het zenuwstelsel, doch ook door een gebrek aan concentratie, of door allerlei andere karaktereigenschappen komen.

In 1905

De pedagoog Dalcroze bleef zoeken naar de oorzaak waarom zijn, toch verder normaal begaafde leerlingen sommige oefeningen moeilijk bleven vinden. Hij bedacht nieuwe oefeningen, vroeg raad aan allerlei pedagogen, psychologen en psychiaters. Mede door de zeer grote toewijding en het enthousiasme van zijn steeds toenemend aantal leerlingen, kon hij zijn methode uitwerken en zij *vormt thans de basis van de ritmiek die wij kennen*.

In 1905 wordt een congres te Solothurn gehouden waar Dalcroze gelegenheid krijgt over zijn pedagogische ervaringen te spreken. Demonstraties met een groep leerlingen in vele steden volgen, niet alleen in Zwitserland, maar ook in andere landen.

In Duitsland brengt dit Dalcroze in aanraking met de gebroeders Dohrn, die hem een eigen instituut aanbieden. Dit zal gebouwd worden in Hellerau, een tuinstad bij Dresden. Dalcroze zal hier de gelegenheid krijgen zijn ideeën verder te ontwikkelen en zal hiertegenover stellen het lesgeven aan de arbeiders (en hun families) van de fabriek van de heren Dohrn.

Zo vestigt Dalcroze zich in 1910 te Hellerau. Het nieuwe, door architect Fessenow gebouwde instituut trekt op slag de aandacht. Schrijver, dansers, musici en regisseurs bezoeken het en nemen kennis van de baanbrekende ideeën, welke in deze omgeving worden gerealiseerd.

<kader>

Wat wordt er in een Dalcroze-les geleerd?

Bij de Dalcroze-methode bestaan geen sterk gescheiden oefeningengroepen, daar iedere oefening alle verschillende onderdelen moet bevatten.

Wij zullen trachten enige kenmerkende eigenschappen der oefeningen naar voren te brengen.

Muziek geeft de aanleiding tot een beweging. Die beweging wordt, behalve wanneer zij als reactie-beweging wordt gevraagd of als noodzakelijke beweging wordt vereist (zoals bij het maatslaan), niet voorgedaan. De leerling wordt aangespoord tot het vinden van een eigen passende beweging bij de opgegeven muziek. Omgekeerd ook tot het vinden van een eigen melodie en harmonie op een waargenomen of op een zelf uitgevoerde beweging. Al improviserend wordt vaak eerst het ritme gezocht, dan gezongen en zo komt men tot een eigen improvisatie. Fantasie en scheppend vermogen ontwikkelen zich.

Een oefening als het dirigeren, het leiding geven aan de mede-leerlingen, eist veel initiatief, fantasie en creatief vermogen. Het concentratievermogen wordt sterk geoefend. Dit leiding geven aan een groep door de leerling zou men een oefening in ruimtelijke compositie kunnen noemen; tevens een improvisatie.

Degene die leidt, improviseert binnen een gegeven ruimte afwisselende vormen voor een geleide groep – maar ook degenen die volgen, doen dit. Er is een wisselwerking tussen leider en groep. Voor het gesloten karakter geeft dit groepswerk veel voordelen. Men krijgt gelegenheid zich te uiten – zonder zich bekritiseerd te gevoelen – waardoor men zich gemakkelijk zal durven laten gaan en dit werken vaak tot een spontane vreugde wordt. Vooral bij kinderen beantwoorden de oefeningen zozeer aan de natuurlijke belangstelling, dat zij er met ‘hart en ziel’ bij zijn en zich tot het uiterste inspannen.

Het zich bewust worden van natuurlijke, vloeiende bewegingen, van de schakering van beweging en rust in verband met frasering der muziek, leidt tot een harmonisch verband. De leerling krijgt een kritisch oog voor de verbinding van muziek en beweging en een kritisch oor voor de eigenschappen der muziek.

Op ongedwongen en prettige wijze wordt hij – aanvankelijk onbewust, later bewust – binnengeleid in het gebied der melodie en harmonie van maat, ritme, muzikale constructie, directie, orkestratie, enz. Het gehoor wordt verfijnd, het onderscheidingsvermogen gescherpt, het muzikaal gevoel versterkt, de kennis der muziek uitgebreid.

Uit het voorafgaande zal de lezer begrijpen dat de Dalcroze-methode zich weinig tot ‘demonstreren’ leent, en dat, zonder uitgebreide inleiding, het publiek de oefeningen vaak geheel verkeerd beziet.

<einde kader>

Hellerau | Dresden

De grote zaal, voorzien van een onzichtbare verlichting, waardoor een geleidelijk toe- of afnemen in lichtsterkte tot stand kon komen, met een constructie dan verplaatsbare elementen waarmee een scène gebouwd kon worden zonder realistische decors en zonder podium, en het orkest onder de grondoppervlakte geplaatst, vormde een omkeer in de toenmalige ideeën omtrent toneelbouw.

Hier mag de naam van Dalcrozes vriend, de toneelhervormer Adolphe Appia, niet ontbreken: hij had een groot aandeel in de opvoeringen te Hellerau. Voornamelijk de opvoering van Von Glucks opera ‘Orpheus’ was een succes. Deze opera bevat zeer veel balletten, welke nu niet werden gedanst maar door de leerlingen uitgebeeld met de expressie in gebaren welke de situatie vereisten.

Ook de koren werden tegelijkertijd door deze bewegende groepen gezongen, zodat de toeschouwers een eenheid ondergingen van muziek en gebaar. Behalve Orpheus komen enkele kleinere werken van Dalcroze tot opvoering.

Beroemde namen

Die jaren te Dresden-Hellerau behoren misschien tot de vruchtbaarste van zijn gehele leven. De bekende danseres Mary Wigman, geboren in 1886 te Hannover, eens een begrip in de danskunst, studeerde bij hem. Zij was het die in 1919 optrad met een geheel nieuwe – door Dalcroze geïnspireerde – stijl die zij de ‘absolute dans’ noemde.

De grote Russische dansmeester Ninsky, die later ‘Sacre du Printemps’ van Strawinsky beroemd zou maken, zei altijd dat dit ballet berustte op ideeën van Dalcroze. Ook de bekende regisseur Max Reinhardt nam voor zijn toneelensceneringen veel van Dalcrozes leerstellingen over.

En zo beïnvloedt deze baanbreker het gehele culturele leven zijn zijn – en zonder enige twijfel ook van onze – tijd.

Terug naar Zwitserland

Na het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog keert Dalcroze naar Genève terug, waar in 1915 zijn Instituut geopend wordt. Dalcrozes protest tegen de beschieting van de kathedraal te Rheims maakte zijn verblijf in Duitsland verder onmogelijk. Onder leiding van enkele leerlingen werkt het instituut te Hellerau verder en wordt later verplaatst naar Slot Laxenburg in Oostenrijk.

Behoudens een onderbreking van twee jaar, gedurende welke hij lesgeeft in Parijs aan zijn aldaar gestichte school, blijft Dalcroze zijn verdere leven in Genève werken. Hij wordt ereburger van die stad en brengt zijn Instituut tot grote bloei.

Veel leerlingen

Uit vele landen komt men daar om opgeleid te worden en de geregeld gehouden zomercursussen worden druk bezocht. Ook vinden er tweemaal ritmiek-contressen plaats, in 1926 en 1954, waar het belang van het ritme in allerlei takken van kunst en wetenschap wordt belicht, en de ontwikkeling van de ritmiek wordt besproken.

De benoeming tot eredoctor aan de Universiteit te Genève is het begin van een hele reeks van deze benoemingen. Later volgden de universiteiten van Chicago Lausanne, Clermont-Ferrand. Voorts ontvangt hij het legioen van eer en wordt benoemd tot Officier de l’Instruction Publique.

In woord en geschrift heeft Dalcroze zijn ideeën gegeven; zijn toespraken tot leerlingen waren doordrongen van een bezielend idealisme en deden een beroep op de beste vermogens van de mens. Geen wonder dat in vele landen zijn denkbeelden zijn uitgedragen en dat zij verder zijn gegroeid in overeenstemming met de aard van het land.

In 1945 vierde Dalcroze temidden van een grote schare leerlingen en oudleerlingen van alle leeftijden en nationaliteiten zijn 80ste verjaardag. In 1947 verscheen hij nog regelmatig op de lessen der zomervakantiecursus, deze een speciaal cachet gevend. In 1950 stierf hij te Genève, waar hij met de grootste eer werd begraven.

Invloed van Dalcroze

Wat is er nu geworden van al dit werk? Is het met de tijd meegegroeid en heeft het zich verder ontwikkeld? Of voorziet deze werkwijze niet meer in de behoefte van deze tijd en hebben andere stromingen haar al ingehaald? Dit zijn de vragen die nu rijzen bij deze herdenking.

De invloed van de ritmiek van Dalcroze heeft zich in d'vle terreinen doen gelden. De ontwikkeling in de dans, in Dalcrozes begintijd vooral statisch, neemt grote vlucht: Isadora Duncan, die hiermee ene begin maakte, heeft izhc zeer voor de Dalcroze-methode geïnteresseerd hetgeen ook wederkerig was. Ook meer gymnastische stromingen kwamen voort uit de Dalcroze-ritmiek, of zijn hierdoor beïnvloed, zoals Boden, laban en ook Medau. De originele solfeège-oefeningen van Dalcroze zijn thans terug te vinden in de vele methoden op dit gebied.

Ritmiek

De ritmiek van Dalcroze had zoveel in zich dat deze methode verder ontwikkeld kon worden; dat men met overtuiging kan zeggen dat deze werkwijze met zijn tijd mee kon groeien en ook meegegroeid is. In deze tijd hoort men vaak klachten over de passiviteit van de jeugd, over haar vergeetachtigheid, haar gebrek aan concentratie. Wij zien ons hiermee allen geconfronteerd, en dan is het goed zich de fundamentele principes van Dalcrozes ritmiek nog eens goed voor de geest te halen.

De ritmiek is gebaseerd op de muziek. Door deze ritmiek dringen orde en harmonie – elementaire kenmerken van de muziek – in het wezen van de jeugd door. Harmonie, niet alleen van de klanken maar meer in het algemeen; ook van de ritmen, de zinsbouw, kortom alle elementen waaruit de muziek wordt opgebouwd. Wie ritmiek beoefent, luistert niet alleen naar de muziek, maar gaat erin op. Hij dwingt zijn lichaam zich aan haar te onderwerpen; hoe beter hij daarin slaagt, des te sterker zal de muziek op zijn wezen inwerken.

Juist deze tweezijdige inspanning van lichaam en geest is de kern van Dalcrozes methode, die daarmee kan bijdragen aan het scheppen van eenheid, evenwichtigheid, innerlijke harmonie.

Actieve muziek

Het is juist de actieve rol die de muziek speelt in de 'methode Dalcroze', welke diepere zin geeft aan oefeningen, die op zichzelf ongetwijfeld heel nuttig en gezond kunnen zijn, maar toch niet meer dan dat. Indien men bijvoorbeeld loopt springt of op een tamboerijn slaat, dan is het de muziek die daaraan een bepaalde kwaliteit kan geven, een zkere expressie, een kracht, waardoor de betekenis ver uitgaat boven die van louter bewegingen.

Het perceptievermogen wordt op de proef gesteld, de geest wordt intensief ingeschakeld bij deze 'gymnastiek'. De passen, springen en ritmen worden innerlijk opgevangen, beleefd en beantwoord. De reacties worden menselijk, in de hoogste zin van het woord. Wel oet men goed beseffen dat het bij dit alles NIET gaat om 'zweverige' gebaren bij de klanken der muziek, maar om een gerichte innige samenwerking tussen lichaam en geest ... wat iets heel anders is.

Om dit te bereiken is tijd nodig en een training die beter vruchten zal afwerken naarmate men er vroegtijdig mee begint. Dalcroze beoogde in het begin niet anders dan de zuiver muzikale opleiding van zijn leerlingen, maar werd al spoedig getroffen door de veel verder gaande resultaten van zijn werk. Het gewent de jeugd haar aandacht te houden bij het werk waarmee zij bezig is, met aandacht te luisteren en de muziek aan te voelen. Bovendien zet het ongemerkt aan tot creatieve inventieve zelfwerkzaamheid.

In ons land

Natuurlijk vraagt men zich dan af hoe staat – en stond – het met de methode-Dalcroze in ons land. Misschien doet het ietwat trots aan, doch het is de waarheid als we vermelden dat de

eerste (en lange tijd naaste) medewerker van Dalcroze een Nederlandse was: Nina Gorter, die na 1914 nog vele jaren in Berlijn werkzaam was.

Onder zijn leerlingen zijn bekende Nederlandse namen, al hebben de leerlingen zich ook niet altijd verder aan de dans- en bewegingskunst gewijd. Jelle Troelstra werd Kunst-schilder; maar anderen bleven Dalcroze trouw; zoals Jo Hulst (later mw Tussenbroek), mevr A. Sluis-Slikker (muziekschool), om maar enkele namen te noemen. En zo gaat dan in ons land deze mogelijkheid meer en meer leven; neemt de vraag naar Dalcroze-ritmiek-lessen steeds meer toe.

In 1919 reeds werd in ons land de Nederlandse Dalcroze Vereniging opgericht. Catharina van Rennes werd toen erelid. Verder telde de vereniging 12 gewone leden, alle toenmaals werkende leerkrachten op dit gebied. Door moeizaam propaganda maken komt in de volgende jaren de buitenwereld steeds meer met het doel van deze vereniging en het werk van Dalcroze in aanraking. Op het Eerste Nederlandse Pedagogische Congres te Amsterdam in 1926 werd dit bewezen.

Mevrouw Sluis-Slikker wordt dan uitgenodigd in het hoofdbestuur ter voorbereiding van dit congres zitting te nemen. Leerlingen die examen willen afleggen, worden opgeleid en in 1928 worden de eerste diploma's voor Muzikaal Rhytmische opvoeding door de Vereniging uitgereikt.

Met ups-and-downs werkt men dan door, totdat eindelijk in onze jaren de officiële erkenning van het vak ritmiek volgt en als een conservatorium-hoofdvak wordt ingesteld. En zo komt dan nu – honderd jaar na de geboorte – het werk van Emile Jaque-Dalcroze ook hier in ons land tot volledige erkenning.